

**OILADAGI ZO‘RAVONLIKLARNING ASOSIY SABABLARI VA UNING
ZAMONAVIY JAMIYATGA TA‘SIRI**

Хабибуллаев Достонбек Абдуллаевич

ЖХУ жамоат хавфсизлиги мутахассислиги магистратура тингловчиси майор

Annotatsiya : Ushbu maqolada oiladagi zo‘ravonliklar, sabablari, keltirib chiqaruvchi asosiy omillar, zamonaviy jamiyatga qanday ta‘sir qilishi mumkinligi, shuningdek unga qarshi qanday kurashish kerakligi ba‘yon etiladi.

Kalit So‘Zlar: Zo‘ravonlik, Psixologiya, Kontseptsiya, Avtoritarizm, Genotsid

ZO‘RAVONLIK O‘ZI NIMA?

Qadim zamonlarda zo‘ravonlik eng ta‘sirli ta‘sir uslubi sanalib, insonni bir kishining boshqasidan ustun bo‘lishiga majbur qildi. Zo‘ravonlik nima? Nima uchun bu zamonaviy jamiyatda bu ta‘sir kuchsizlanmoqda? Psixologiya savollarga batafsil javob olish uchun yordam beradi.

Kontseptsianing o‘zi nafaqat jismoniy, balki salbiy tabiatning ruhiy va ma‘naviy ta‘sirini ham o‘z ichiga oladi. Zo‘ravonlik - insonning ongli xatti-harakati:

- Boshqa shaxsga kuch va nazorat qilish;
- O‘zining mavqeini, jamiyatdagi mavqeini (oila, jamoa) tasdiqlash.

Inson o‘z maqsadlariga erishish va rejalashtirgan narsani amalga oshirish uchun har qanday salbiy ta‘sirlardan foydalanishi mumkin.

Zo‘ravonlikning eng keng tarqalgan shakllari quyidagilardir:

1. Jismoniy. U o‘z-o‘zidan jarohat va jarohatlar shaklida namoyon bo‘ladi, bu ko‘pincha o‘lim sababidir. Ba‘zi shaxslar o‘z manfaatlarini himoya qilish yoki har qanday harakat uchun majburlash uchun foydalanadilar.

2. Jinsiy aloqa. Ko‘p navlari bor. Jinsiy zo‘ravonlikning asosiy yo‘nalishi jinsiy aloqaga majburlashdir.

3. Ruhiy (ma‘naviy, hissiy). U doimiy og‘zaki tahdidlar, haqoratlar, jabrlanuvchini depressiv, tashvishli davlatga olib boradi va o‘zining axloqiy tamoyillari va tamoyillariga qarshi harakatga keltirib chiqaradi.

4. Siyosiy. Insonlarni hokimiyatga, avtoritarizmga majbur qilish. Siyosiy zo‘ravonliklarning kuchayishi genotsidga aylanishi mumkin.

5. Bosh sahifa. Oiladagi zo‘ravonlik - bu shaxsning boshqasiga salbiy ta‘sirining eng keng tarqalgan shakllaridan biri. Ko‘p hollarda qurbonlar ayollar va bolalardir - jamiyatning zaif a‘zolari.

6. Bolalarga nisbatan zo‘ravonlik. O‘zini boshqa shakllarda namoyon qilishi mumkin (jismoniy, hissiy, jinsiy).

7. Ma'lumot (televizor). Televizion dasturlarda, shuningdek, onlayn-jamiyatlarda zo'ravonlik qo'llanilgan zo'ravonliklar. Bunga turli mavzulardagi filmlar va noto'g'ri, noto'g'ri ma'lumot beriladigan yangiliklar dasturlari kiradi.

8. Qurolli zo'ravonlik. Har qanday qurolga tahdid soladigan shaxsga ta'sir.

ZAMONAVIY JAMIYATGA TA'SIRI

Texnologik taraqqiyotning kelib chiqishi bilan insonning ibtidoiy g'arizalari hech qaerga ketmadi - mojarolar, ayrim kishilarning agressivligi ba'zan ortdi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bu internet va televideniya olingan ma'lumotlarning ta'siriga bog'liq. Zo'ravonlik va zo'ravonlik, har xil dasturlarda ochiq namoyon bo'ladi, odamlarni bu xulq-atvorni o'zini o'zi tushuntirishga majburlaydi. O'ldirish, ayolni yoki bolani kaltaklash, odamni biror narsa qilishga majburlash - bu jamiyat uchun normal va qabul qilinadi.

Zo'ravonlik nima? Bu axloqiy tamoyillarga, boshqalarning ehtiyojlariga hurmatsizlik, o'z manfaatlarini hamma narsadan ustun qilishning namoyonidir. Zo'ravonlik har qanday yoshdagi odamlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi, jamiyatni normal rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, doimo uni qayta tashlaydi. Zo'ravonlik xarakatlari, bolaga nisbatan hujum qilish yoki nafratlanish, zaif shaxsiyatning shakllanishiga hissa qo'shishi, o'z manfaatlarini himoya qila olmaydigan va o'zini himoya qila olmaydigan harakatlar. Shuningdek, bunday bolaning kattalarga aylanishiga imkon beradigan zo'ravonlik qo'llaniladi va kelajakda uni bolaligida qiynoqqa solgan tajovuzkorlik modelini qo'llay boshlaydi. Avtoritar rejim shaklida namoyon bo'lgan siyosiy zo'ravonlik, zulm, urushlar va inqiloblarni keltirib chiqaradigan xalq tomonidan g'azabga sabab bo'ladi. Jismoniy zo'ravonlik hayotning barcha jabhalarida sodir bo'ladi. Uning namoyon bo'lishiga eng ko'p moslashuvchan, ruhiy kasalliklarga chalingan insonlar kabi beqaror emotsional holatlarga ega bo'lgan o'smirlar kiradi.

ZO'RAVONLIKNING RIVOJLANISHIGA SABAB BO'LGAN SABABLAR VA OMILLAR

Bugungi kunda zo'ravonlik harakatlari uchun hech qanday asosiy shartlar mavjud emas, biroq insonga ta'sir qiluvchi va unga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muayyan psixologik va ijtimoiy omillar mavjud.

Bunga quyidagilar kiradi:

- Ta'limning o'ziga xos xususiyatlari (agar ota-onalar sadist bo'lsa, u holda bolaning tajovuzkor xatti-harakatlari ko'payishi mumkin).
- Insonning muhitini (aloqa doirasi shaxsiyatning shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi).

- Alkogolizm va giyohvandlik.
- Ruhiiy kasalliklarga bo'lgan genetik nosozlik.
- Etakchilik mavqeini egallashga tug'ma tug'ma istak, noto'g'ri, etakchilik tushunchasini buzish.

UY ICHIDAGI ZO'RAVONLIK NIMA?

Bu salbiy ta'sirning bir nechta turlari zo'ravonlikning bir nechasini birlashtiradi: jismoniy, hissiy, jinsiy, bolalarga qarshi zo'ravonlik. Ushbu ta'sir oila a'zolaridan biri yoki sheriklarining biriga muntazam ravishda zarar etkazishi mumkin. Statistika ko'ra, jamiyatning eng zaif a'zolari - bolalar, ayollar va qariyalar - oiladagi zo'ravonliklardan ko'proq azob chekishadi.

OILADAGI ZO'RAVONLIK BILAN KURASHISH MUMKINMI?

Uy ichidagi zo'ravonliklarni qanday oldini olish mumkin? Psixologiya oiladagi zo'ravonlikning davriy tabiati haqida gapiradi. Ya'ni, salbiy holat bir marta sodir bo'lsa, yana yana sodir bo'ladi. Agressiv xatti-harakatlar o'zaro munosabatlardagi taranglik, oldin g'azab va zo'ravonlikning porlashi, keyin esa ziddiyatni amalga oshiruvchi shaxsdan kechirim so'rash. Keyin munosabatlar tiklanadi, qisqa kelishuv paydo bo'ladi. Birozdan keyin hamma narsa takrorlanadi.

Psixologlar ayollarga oiladagi zo'ravonliklarning oldini olish emas, balki bunday harakatlarga moyil bo'lgan shaxslardan qochish uchun maslahat berishadi. Potentsial tajovuzkorni quyidagicha tavsiflovchi xususiyatlarga ko'ra boshqarish mumkin:

- Inson hayvonlarga shafqatsizdir;
- Hech qanday tanqidni qabul qilmaydi;
- Tanish odamning oldida uchrashgan ayollarni kamsitadi;
- O'zaro munosabatlarning dastlabki bosqichlarida u ayollarning muloqot doirasini butunlay cheklaydi.

Hujum va zo'ravonlik shaklida zo'ravonlikdan foydalanish qonun bilan jazolanadi, va turmush o'rtog'i uchun uzrli sabablar izlashi kerak emas. Vaqt tajovuzning namoyishini to'xtata olmasa, kelajakda ayollar va qo'shma bolalar uchun hayot xavfi sezilarli darajada oshadi.

UYDAGI ZO'RAVONLIKNING SABABLARI

Ko'pincha, salbiy ta'sir sheriklarning tabiati bilan bog'liq, biroq uyushgan ittifoqni beqarorlashtiradigan boshqa omillar ham mavjud. Uydagi zo'ravonlik nima? Bu, birinchi

navbatda, uning sha'niga nisbatan hurmatsizlik, uning ikkinchi yarmi (ko'pincha - uning rafiqasi) munosabati, uning qadr-qimmatini, ishlarini kamsituvchi haqorat shaklida namoyon bo'ladi. Zo'ravonlikning haddan tashqari bosqichi - hujum.

Uydagi zo'ravonlikning rivojlanishiga sabab bo'lgan omillar quyidagilardir:

• Uning bolalik davridagi sheriklarining ota-onasining tajovuzkor xatti-harakatlari. Bunday holatda, u o'zini tutish modelini ko'chirib, uni oilasida ko'paytiradi.

• Spirtli ichimliklarni yoki giyohvand moddalarni ichish. Spirtli ichimliklar va preparatlar odamning ruhiy holatini kuchaytiradi.

• Madaniyatning past darajasi, axloqiy tushunchalar yo'qligi.

• Hamkorlardan birining kam haq-hurmati .

Bu oilada tajovuzkor xatti-harakatga olib keladigan sabablarning kichik ro'yxati. Darhaqiqat, ularning aksariyati bor: odamlarning xatti-harakati televidenie tomosha qilish va zo'ravonlik norma (turli mazhablar, jamoalar) bo'lgan odamlar bilan muloqotda bo'lishiga ta'sir qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi // <http://www.lex.uz>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ijtimoiy rehabilitatsiya qilish va moslashtirish, shuningdek, oilaviy-maishiy zo'rlik ishlatishning oldini olish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 02.07.2018 yildagi PQ-3827-sonli Qarori// URL: <http://www.lex.uz>

3. 2019 yil 2 sentyabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikas«Xotin-qizlami tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida» Qonuni

